

Barn med ökad sårbarhet – vuxnas ansvar

-

Om barn med ADHD

Björn Kadesjö

UPP-centrum, Socialstyrelsen, Stockholm

och

ö. 1. Barnneuropsykiatri, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg,

Konferensens syfte:

”.. hur vi kan vara till stöd för familjer där någon närstående har psykisk ohälsa?”

Koncentrationsförmåga

- **Att koncentrera sig:** ta in, rikta, utesluta, hålla fast, skifta fokus, avsluta/granska
- För koncentration krävs: möte mellan uppgift och individ
- Då svårt att koncentrera sig – inget/bristande möte mellan uppgift och individ

Olika typer av koncentrationssvårigheter

”Sekundära”

- barnets tankar är någon annan stans (tex. psykosociala förhållanden)
- annat i omgivningen drar uppmärksamheten till sig (miljö, pedagogik)
- har inte erfarenhet av att koncentrera sig (uppväxtvillkor)
- inget möte uppgift – barn (pedagogik)

”Primära”:

- brister i de hjärnfunktioner som krävs för uppmärksamhet/koncentration (biologi)

”Primära” koncentrationssvårigheter

-

AD/HD

- Karakteriseras av:
 - Uppmärksamhetsstörning och/eller
 - Impulsivitet - Överaktivitetsproblem

Vad är ADHD?

- Diagnos som definieras utifrån förekomst av symtom
- Ingen mätmetod kan "objektivt" säkerställa diagnos
- Symtom som är vanliga också hos andra barn
- Men vid ADHD - symtom av en grad som man inte förväntar sig utifrån barnets ålder, ger "signifikant" funktionsnedsättning och framkommer i olika vardagssituationer

Uppmärksamhetsproblem enligt DSM-IV

- a) är ofta ouppmärksam
- b) har ofta svårt att bibehålla uppmärksamheten inför uppgifter eller lekar
- c) verkar inte lyssna
- d) följer inte givna instruktioner
- e) har ofta svårt att organisera sina uppgifter
- f) ogillar uppgifter som kräver mental uthållighet
- g) tappar ofta bort saker
- h) lätt distraherad
- i) glömsk

Hyperaktivitet - impulsivitet

- a) har ofta svårt att vara stilla
- b) uppe och rör på sig
- c) springer ofta omkring
- d) har ofta svårt att leka lugnt
- e) verkar ofta vara ”på språng” eller ”gå på högvarv”
- f) pratar överdrivet mycket
- g) kastar ofta ur sig svar
- h) har ofta svårt vänta på sin tur
- i) avbryter

Impulsivitet

”Det bara blev så”

Hur kan man förstå impulsiviteten?

Störning i förmågan att inhibera handlingar; att låta bli att handla

- Bristande förmåga hålla en händelse i sitt sinne
- Svårt skilja fakta från dess emotionella laddning
- Svårt låta sig styras av språk
- Svårt analysera delar i budskap - sätta ihop och skapa sammanhang av delar

Konsekvens:

Inte bristande färdigheter/kunskaper - utan problem med att göra vad man vet

Krav för diagnosen ADHD:

- minst sex av symptomen inom någon av grupperna
- av en grad som man inte väntar sig utifrån barnets ålder
- problemen skall visa sig i minst två typer av vardagssituationer (t.ex. i skolan och i hemmet)
- förorsaka påtagliga svårigheter ("signifikant funktionsnedsättning")
- ha pågått minst sex månader
- debuterat före sju års ålder

”Han har fått en diagnos”

- Men det är inte personen - jaget – som har fått en diagnos
- Personen har svårigheter, problem, symtom som benämns med en diagnos, är inte ADHD-barn
- Bakom vilka finns avvikelser som flertalet andra inte har
- Kognitiva avvikelser; som sättet att uppfatta världen, tolka sinnesintryck, reagera på impulser, upprätthålla uppmärksamhet
- Som inte är tillfälliga, utan präglar personens sätt att vara
- Men förutom de svårigheter som förklaras av diagnosen är det förstås en person med tillgångar och med de behov som också andra har

AD/HD - subtyper

AD/HD

```
graph TD; A[AD/HD] --> B[Kombinerad]; A --> C[Uppmärksamhetsstörning]; A --> D[Överaktiv impulsiv];
```

Kombinerad

Uppmärksamhetsstörning

Överaktiv impulsiv

Uttryckssätten av ADHD

ADHD något man har eller inte har?

... inte som diabetes eller graviditet (kategorisk)

... snarare som övervikt eller hypertoni (dimensionell)

Man kan ha mer eller mindre av det!

Gränsen inte given.

Men diagnostiken av ADHD enligt manualerna (ICD-10 / DSM-IV) är kategorisk!

Vad betyder det för ett barn att ha AD/HD?

- Inverkan på barnets hela vardag - men yttringarna beroende av miljön
 - föräldra-barnsamspel, familjesituation
 - kamratrelationer
 - inläring/skolgång
- Negativ självbild, osäker identitet
- Utveckling av sociala problem; trots, uppförandestörning
- Utveckling av psykiatriska problem, t ex depression

Föräldra-barnsamspel

- Risk för negativt samspel
- Familjereaktioner
- ”Parenting-stress”

Svårt med lek

- Därför att lek med andra förutsätter
 - Ömsesidighet
 - Initiera/dela en lekidé
 - Hålla sig till lekens regler
 - Kunna kontrollera sina känslor
 - Ha färdigheter för att delta i lek

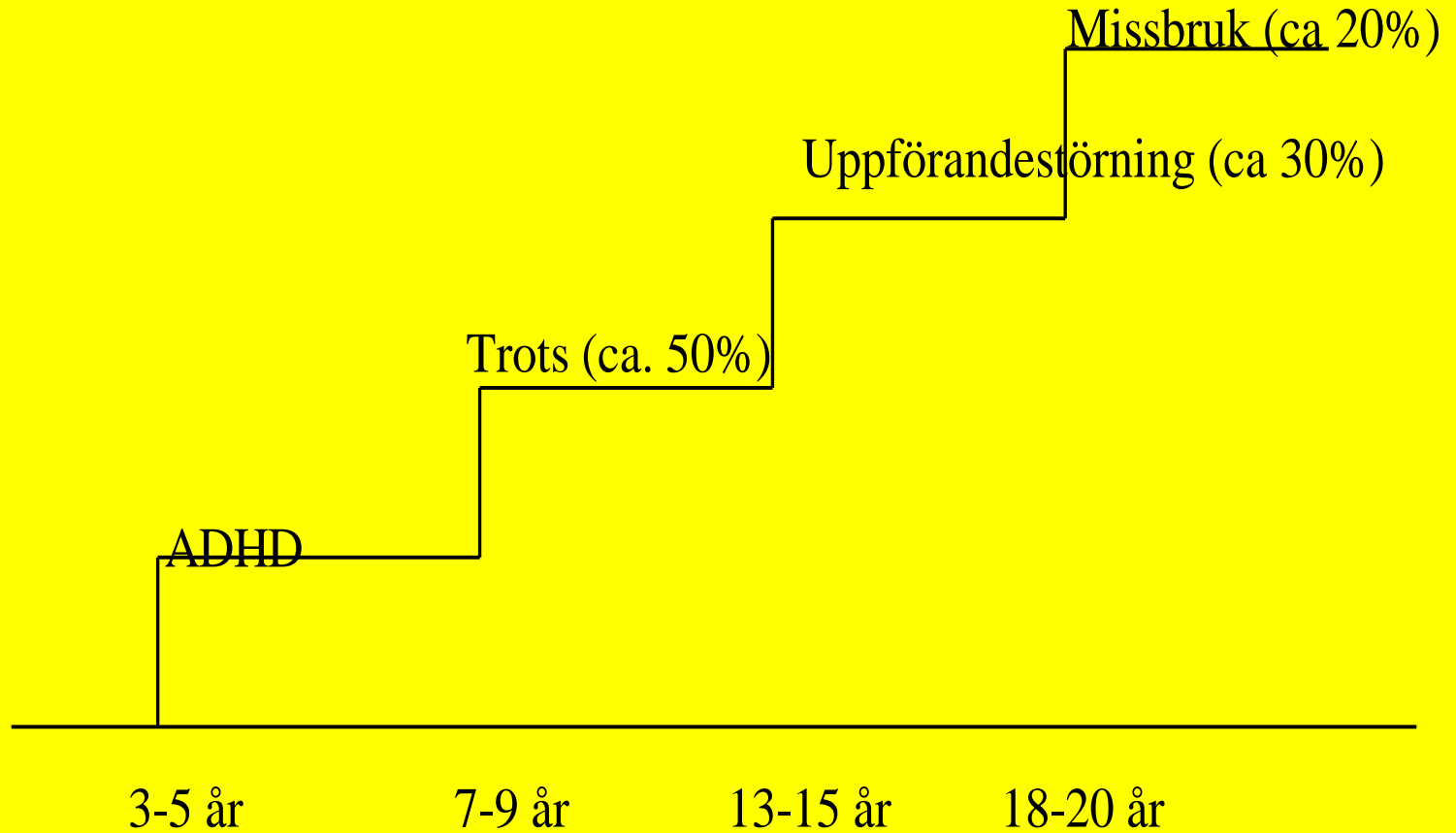
Kamrat- och samspelssvårigheter hos barn med ADHD

- Bristande förmåga till ömsesidighet
- Uppfattar inte innebörden av en sociala situationen
- Har inte de färdigheter omgivningen värderar
- Har inte de språkliga färdigheter som jämnåriga har

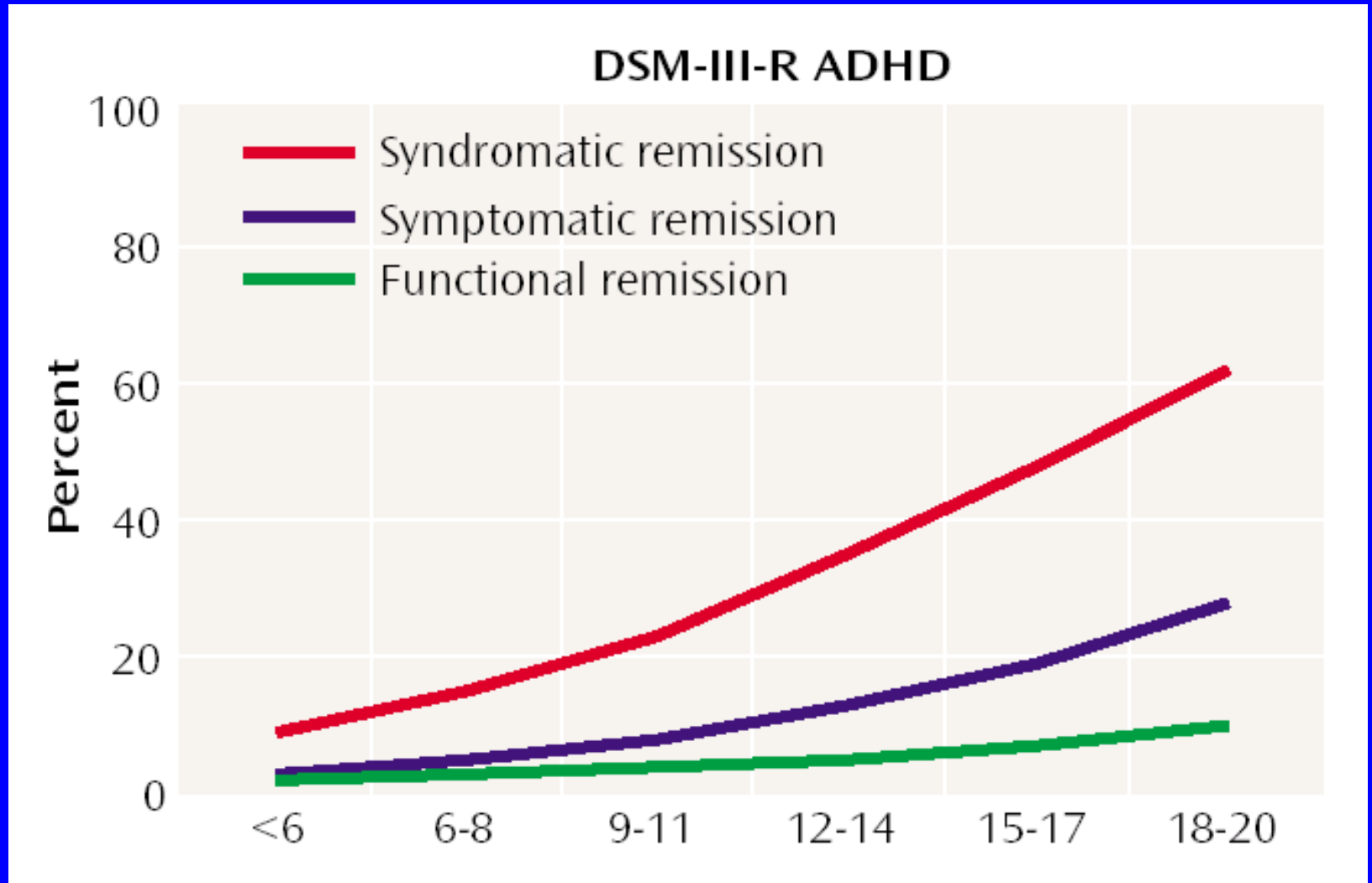
ADHD och inlärningssvårigheter

- generella inlärningssvårigheter till följd av
 - koncentrationssvårigheterna
 - kognitiva svårigheter
- specifika ; dyslexi

”Problemkarriär” hos barn med ADHD

ADHD – förlopp

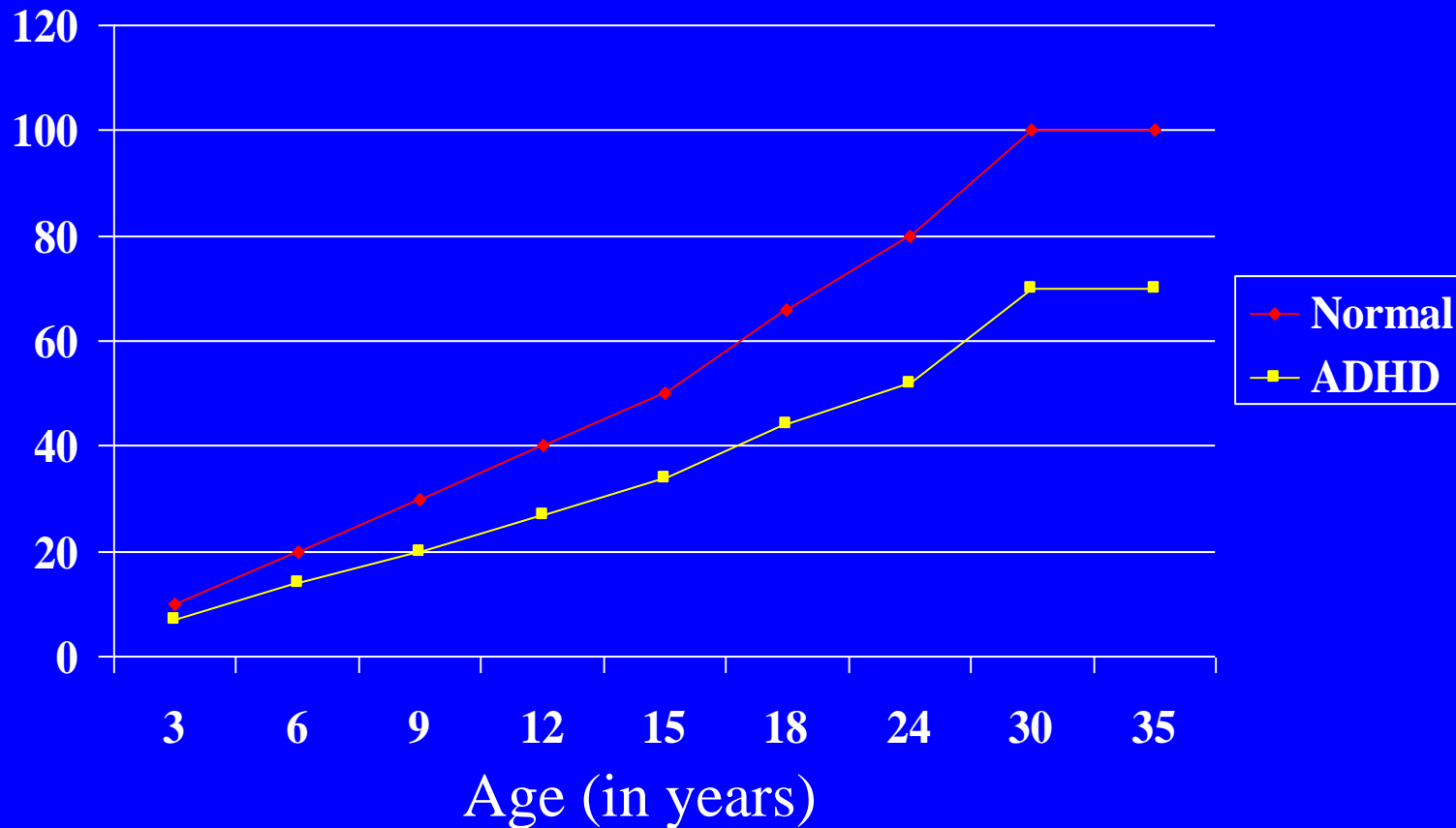

Biederman et al. (2000) American Journal of Psychiatry

Development of Self-Control

Hypothetical Growth Curve – 30% Delay (Barkley)

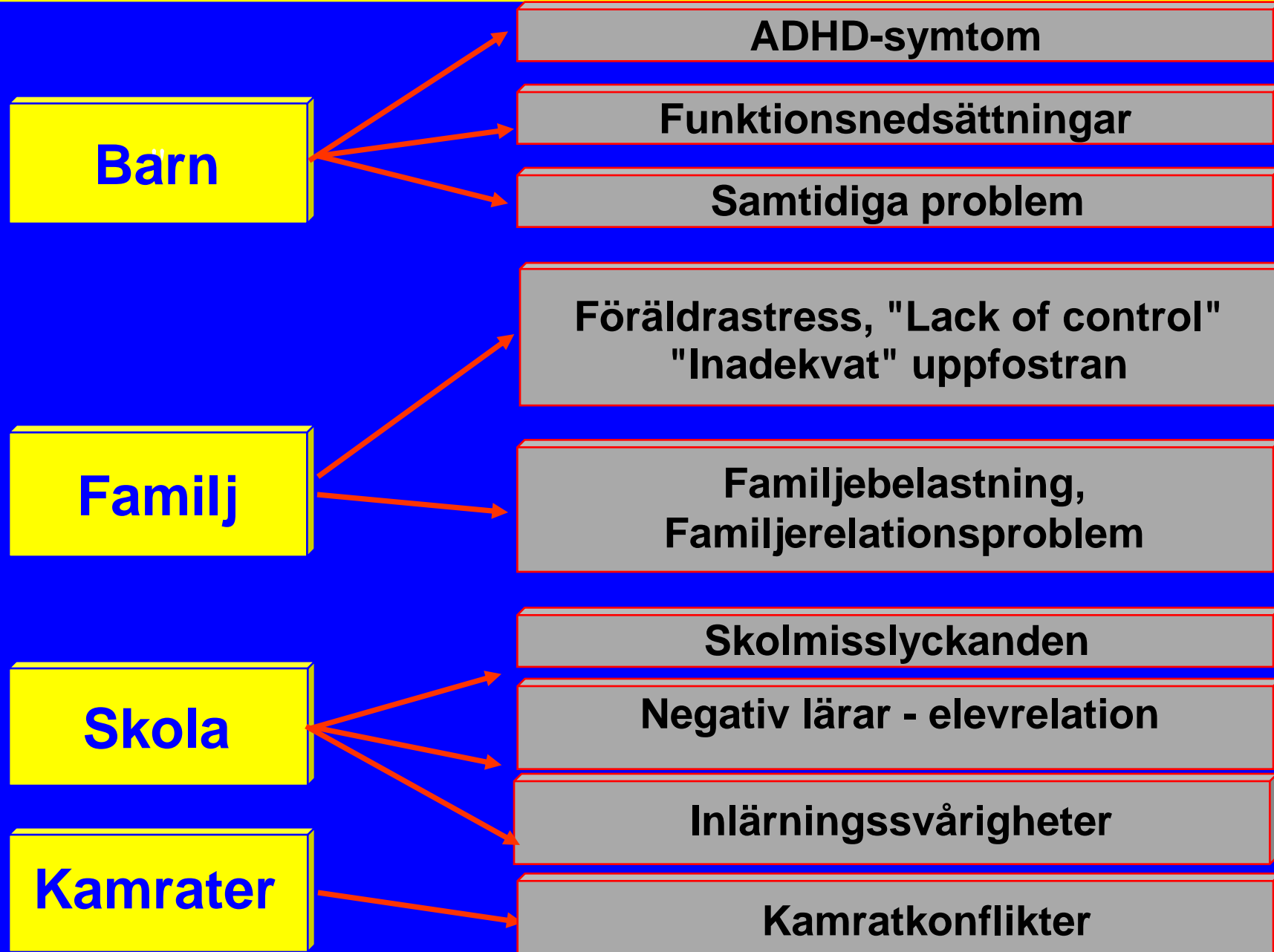
% adult level

Tonårsfrigörelse och ADHD

- Mognad: kroppsligt som en 16 åring – förmågan till självkontroll som en 11-åring
- Behov av övervakning – vill klara sig själv
- Våld inom familjen?
- Spänningssökande, pröva alkohol

Insatser till barn med ADHD

Hjälp och stöd till barn med AD/HD

- Förståelse
- Adekvat bemötande från föräldrar/lärare
- Anpassning av miljö och förhållanden i omgivningen tex pedagogik och skolmiljö
- Nätverksstöd
- Medicinering

Exkludering - inkludering

- Inkluderande förhållningssätt - barnet hör till gemenskapen
- Barns utanförskap måste på alla sätt motverkas och mekanismer för exkludering uppmärksammas
- Vuxna kan med sina handlingar legitimera marginaliseringen
- Alla barn måste få uppskattning, få uppleva att de behärskar något

Att möta barnet utifrån dess förutsättningar

Psykosocial intervention

- Föräldrautbildningsprogram / Parent training (Barkley, Cunningham, Webster-Stratton m.fl)
- Behandling riktad till barnet – social färdighetsträning (Walker & Mc Conell)
- Insatser i skolmiljön – barnets beteende, inlärning och kamratrelationer (Du Paul, Pfiffner m.fl.)
- Multimodala program – kombination av medicinering och psykosocial intervention byggd på beteendemodifierande principer

Farmakologisk behandling

- Mycket starka vetenskapliga belägg för att centralstimulantia ger symtomlindring
- Två tredjedelar av barnen förbättras
- Inga vetenskapliga belägg för beroendutveckling
- Biverkningar – i de flesta fall lindriga men allvarliga förekommer

ADHD ett samhällsproblem

-

en angelägenhet för alla som har
möjlighet att påverka barns
uppväxtsituation